

Piotr Hipolit Graduszewski

Dzieje i specyfika Reguły św. Jana de Matha

Studia Redemptorystowskie nr 6, 20-40

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Hipolit Graduszewski OSST
Esperia – Italia

DZIEJE I SPECYFIKA REGUŁY ŚW. JANA DE MATHA

Śluby w Zakonie Przenajświętszej Trójcy są integralnie włączone w regułę napisaną przez św. Jana de Matha. Stanowi ona jedyny zachowany tekst autorstwa założyciela trynitarzy i ma pewne charakterystyczne cechy. Jej treść ulegała drobnym zmianom w sześciu kolejnych redakcjach dokonanych w ciągu wieków. Jak każdy dokument normatywny, również ona ma elementy oryginalne, które określają i obrazują jej odrębność. Odwołując się do kontekstu okresu jej redakcji, trzeba ją zestawić z innymi podstawowymi zakonnymi regułami tej epoki, a mianowicie augustiańską, benedyktyńską i franciszkańską, wskazując porównawczo różnice i podobieństwa.

1. Ogólna charakterystyka reguły i jej redakcje

Każdy zakon powołany do życia w średniowieczu opiera swoje istnienie na zasadach porządkujących styl życia zakonnego określających jego charakter, charyzmat i zasadnicze cele. Zasady te tworzą regułę zakonną, która zakłada określony model postępowania. W przypadku trynitarzy jej autorem jest założyciel, który czerpał inspiracje z reguł już istniejących, po prostu przystosowując ich idee do celu, jaki stawiał zakładanemu zakonowi.

Reguła wymaga aprobaty Stolicy Apostolskiej, która uwiarygodnia nowo powstałą instytucję przez nadanie jej praw i przywilejów. Regułę określaną jako własną, czyli autorstwa założyciela św. Jana de Matha, mają trynitarze. Jednak zawiera ona także poprawki, które, jak wynika z treści bulli aprobującej, poczynione zostały na prośbę samego autora przez wyznaczonych papieskich recenzentów i Innocentego III.

O tym, że mamy rzeczywiście do czynienia z dokumentem reguły trynitarzy, świadczy niewątpliwie bulla ją aprobująca *Operante divinae dispositionis*. Innocenty III używa w niej bowiem terminu „reguła”. Nadto sam tekst zawiera słowo „reguła”, gdy nakazuje ministrowi czuwanie nad zachowywaniem jej przepisów¹.

Reguła św. Jana de Matha ma swoją historię. Podczas celebrowanej przez niego pierwszej Mszy św. założyciel trynitarzy otrzymał wewnętrzne przesłanie, aby założyć nowy zakon. To faktyczne mistyczne widzenie, które miało miejsce w czasie Eucharystii, potrzebuje głębszej refleksji. Odbywa zatem w okolicach Cerfroid rekolekcje dla rozpatrzenia woli Bożej. Tam spotyka miejscowych eremitów, co naturalnie może świadczyć, że eremityzm wpisuje się w historię początków zakonu, za sprawą św. Feliksa de Valois, którego tam spotkał. Reguła zakonna stanowi wynik i owoc odbytych wówczas rekolekcji.

Niektórzy historycy sądzą, że reguła św. Jana de Matha jest *propositum* zrezagowanym przez niego² w czasie jego duchowych ćwiczeń. Termin ten można rozumieć w znaczeniu postanowienia nadania zarysu, czyli głównych, fundamentalnych założeń, na których miał powstać zakon.

Innocenty III nie zatwierdza reguły natychmiast. Za pośrednictwem św. Jana kieruje list do biskupa Paryża Odon de Sully (1196–1208) i opata paryskich wiktorynów³, aby uzyskać od nich wiarygodne informacje co do stylu życia, charyzmatu i działalności grupy pierwszych trynitarzów zakonników. Kościół przygląda się przez pewien czas grupie pierwszych braci trynitarzy i z roztropnością akceptuje ich wspólnotę. Papieską aprobatę reguła otrzymuje bullą *Operante divinae dispositionis* 17 grudnia 1198 roku, po zasięgnięciu opinii paryskich hierarchów kościelnych. Bulla zawiera także oficjalnie zatwierdzony tekst reguły, z kilkoma drobnymi poprawkami, których autorami są niewątpliwie biskup Paryża i opat wiktorynów. Jednakże fakt ten nie odbiera jej właściwego autorstwa św. Janowi de Matha.

¹ Świadectwo materialne potwierdzające, że jest to reguła zakonu, stanowi epitafium z marmurowego sarkofagu św. Jana de Matha z kościoła San Tommaso in Formis w Rzymie z 21 grudnia 1213 roku. Znajduje się ono obecnie w Muzeum Archeologicznym w Madrycie. Zamieszczony na nim napis informuje, że trynitarze założeni zostają „według własnej reguły” zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską; zob. P. Zabaleta, *San Juan de Mata fundador de la Orden de la Santa Trinidad y de los cautivos*, Salamanca 1978, s. 197; por. A. Romano, *S. Giovanni di Matha fondatore dell'Ordine della SS. Trinita*, Vicenza 1961, s. 295–296; P. I. Marchionni, *Note sulla Storia delle Origini dell'Ordine della SS. Trinita*, Roma 1973, s. 187; P. Deslandres, *L'Ordre des Trinitaires*, Toulouse 1903, t. I, s. 18; Antonin de L'Assumption, *Les origines de L'Ordre de la Très Sainte Trinité d'après les documents*, Roma 1925, s. 21.

² P. Andriamahita, *Domus Trinitatis. Une recherche théologique et historique sur le charisme originai-re des trinitaires*, Roma 1998, s. 26.

³ Tamże, s. 26–27.

Reguła ma charakter klerycki, mimo że zakonnicy nazywani są braćmi. Wyraźnie zleca ona władzę w zakonie kapłanom lub klerykom przygotowanym do święceń. Niektórzy historycy zakonni uważają, że jest to jedna z poprawek wprowadzonych przez paryskich recenzentów reguły, być może opata wiktorynów. Cosimo Mazzarisi di Jesu uważa, że aby stwierdzić, która z części reguły może być przypisana Janowi, która opatowi wiktorynów, która biskupowi paryskiemu, a która w końcu papieżowi, trzeba zająć się nie tylko bullą, w której reguła ta jest umieszczona, ale przyrzeć się również poprzedzającym jej wydanie ośmiu miesiącom, podczas których Innocenty III bierze pod swoją opiekę trzy pierwsze domy zakonu: Cerfroid, Planel i Bourg-la-Reine⁴.

Wydaje się, że Założyciel, udając się do papieża w maju 1198 roku, miał już dokładną koncepcję dotyczącą stylu i modelu życia zalecanego swoim duchowym uczniom. Jego poglądy w niej zawarte mogły ujmować swoim nowatorstwem Innocentego III, który franciszkanom i dominikanom dał jedynie ustne zatwierdzenie, a dopiero za pontyfikatu następnego z papieży zostali oni zatwierdzeni definitywnie.

Bulla *Cum a Nobis* z 16 maja 1198 roku nie jest jedynie dokumentem potwierdzającym przejście pod papieską opiekę fizyczną i duchową trzech domów zakonu. Aby tego dokonać, wystarczyłby dokument dużo prostszy, mniejszej rangi prawnej. Tymczasem w bulli *Cum a Nobis* zawarty jest wyraźnie cel zakonu, życie normowane regułą, wreszcie jednoznaczne pozwolenie na zakładanie kolejnych domów, na które rozciągnięta zostaje opieka papieska. Zatem jeszcze przed przybyciem do Rzymu Jan poddaje publicznej ocenie koncepcję swojego zakonu. Trzy istniejące już domy zostały bowiem założone w celu wykupienia chrześcijan, którzy dostali się do niewoli pogan. Wtedy też pojawiają się pewne trudności ze strony innych zakonów miejscowych, obok których powstają pierwsze trynitarские konwenty. Z tym faktem związany jest surowy i groźny nakaz papieski, aby nikt nie ośmielał się odciągać potencjalnych donatorów na rzecz zakonu i domów, zmieniać celów zakonu czy też trybu życia zgromadzonych wokół Jana de Matha pierwszych zakonników⁵.

Reguła św. Jana de Matha w formie dziś istniejącej nie ma prologu, a zaledwie nagłówek. Znany jest, jak wiadomo, jej odpis, włączony w treść papieskiej bulli. W porównaniu z innymi, wcześniejszymi regułami mona-

⁴ C. Mazzarisi, *L'Ordine Trinitario nella Chiesa e nella storia – Note storiche – critiche – esegetiche*, Torino 1964, s. 138.

⁵ Tamże.

stycznymi jest ona stosunkowo krótka. Cechuje się zwięzłością; jest precyzyjna w języku, jasna w kwestiach, które wytycza. Zawiera 40 punktów. Juan Pujana przedstawia ją w kontekście trzech tematów, a mianowicie związku z Przenajświętszą Trójcą, związku ze stylem życia zakonników i działalnością apostołską⁶. Te trzy zasadnicze tematy reguły w nieco inny sposób ukazuje włoski historyk zakonu Gulio Cipollone. Stawia on na pierwszym miejscu szczególne nabożeństwo i kult Przenajświętszej Trójcy. Następnie omawia bardziej ewangeliczny styl życia zakonnego, z czym związana jest formacja zakonna, wreszcie podejmowanie zobowiązań społecznych („redempcja niewolników” i dzieła dobroczynne). Obowiązek społeczny wyzwalania i gościnności, jak można zauważyć, pozostaje w ścisłym związku z duchem ubóstwa, nacechowanym powinnością ulokowania jednej trzeciej części dóbr w redempcyjnej misji. Ta interpretacja G. Cipollonego może być dookreślona, gdy analizuje się normy regulujące działalność i życie zakonu wewnątrz i poza klasztorem⁷.

W ciekawy sposób charakteryzuje regułę P. Andriamahita, zwracając uwagę na trzy pierwsze punkty, wobec których 37 pozostałych stanowi konkretyzację i rozwinięcie. Do zasadniczych fundamentów, według niego, należy konsekracja braci trynitarzy we wspólnocie, sama wspólnota odkupienia oparta na miłości i wzajemnym dzieleniu się, oraz oczywiście kult Przenajświętszej Trójcy⁸. Na tych trzech filarach opiera się tożsamość trynitarzy w łonie Kościoła i świata⁹. Motywem spajającym jest wspólnota.

Drugą regułę trynitarzką, która ulega minimalnej zmianie, zatwierdza Honoriusz III 9 lutego 1217 roku listem *Operante divine dispositionis*, który daje pełny tekst reguły, zmodyfikowany w kilku punktach, a mianowicie 1, 2, 3, 4 i 9¹⁰. Zmiany dotyczą drobnych kwestii, m.in. nazwy zakonu: Bracia Świętej Trójcy, zmienionej na Bracia Zakonu Świętej Trójcy. Środkiem

⁶ J. Pujana, *San Juan de Mata, Fundador de la Orden de la Santísima Trinidad*, dz. cyt., s. 102-105; por. tenże, *Trinitaires*, dz. cyt., kol. 1267. Podział reguły na 40 rozdziałów wprowadził J. Gross, w rejestrze, który zawiera bullę *Operante divine dispositionis*. Brak w niej jakiegokolwiek numeracji. Numerację przyjmuje się na użytek własny zakonu. Znajduje się ona również w regule wydanej razem z najnowszymi konstytucjami; zob. *Regola e Costituzioni dei Frati dell'Ordine della SS. ma Trinita – Testo ufficiale Latino e versione Italiana*, Roma 1985. Inną numerację dzielącą regułę na 24 rozdziały zasugerował Sergio Pagano; zob. G. Cipollone, *Trinità e liberazione tra cristianità e islam. La regola dei trinitari*, Assisi 2000, s. 72-87; por. S. Pagano, *Il testo della RT: redazione, annotazioni diplomatiche, aggiornamenti del secolo XIII*, w: *La liberazione dei Captivi tra Cristianità e Islam – oltre la crociata e il Jihad. Tolleranza e servizio umanitario, Atti del Congresso interdisciplinare di studi storici (Roma, 16-19 settembre 1998)*, red. G. Cipollone, Città del Vaticano 2000, s. 51-118.

⁷ G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198-1998)*..., dz. cyt., s. 23-25.

⁸ P. Andriamahita, *Domus Trinitatis. Une recherche théologique et historique*..., dz. cyt., s. 29-30.

⁹ Pytanie o model wspólnoty pierwszych trynitarzy jest jednym z problemów badawczych, na które stara się odpowiedzieć P. Andriamahita.

¹⁰ J. Gross, *The Trinitarians' Rule of Life. Texts of the six principal editions*, Roma 1983, s. 17-23; por. Honoriusz III, *Operante divine dispositionis*, w: *Fuentes Historicas de la Orden Trinitaria* (s. XII-XV), red. J. L. Aurecochea, A. Moldón, Cordoba 2003, s. 108-109.

lokomocji zakonnika, którym według reguły był początkowo osioł, za zgodą papieża zostaje muł¹¹.

Rewizję trzeciego opracowania reguły sporządzonego na prośbę Ministra Generalnego Alarda Urban IV zleca biskupowi Paryża Renaudowi i opatom paryskich kanoników regularnych, a mianowicie Robertowi z opactwa św. Wiktora oraz Thibotowi (Teobaldowi) z opactwa św. Genowefy. Orzeczenie papieskie, by zrewidować regułę, sformułowane w grudniu 1262 roku, choć wykonane już w maju następnego roku, dopiero 7 grudnia 1267 roku otrzymuje wymaganą ratyfikację. Klemens IV ogłasza jej tekst w dokumencie *Ordine vestro*¹². Używa ona już zmodyfikowanej nazwy zakonu, a mianowicie Bracia Domu Zakonu Świętej Trójcy i Niewolników. Istotnym dylematem po sześćdziesięciu czterech latach od zatwierdzenia reguły okazuje się kwestia podziału wszelkich ofiar, dochodów i przychodów na trzy części, z zastrzeżeniem jednej z nich na cele wykupu niewolników. W przypadku gdy donator nie wyraża chęci przeznaczenia swego zapisu na tego rodzaju cel, należy go nie przyjmować. W ten sposób reguła pozbawia zakon pewnej kwoty finansowych wpływów. Znaczącą zmianą w zrewidowanej regule jest zapis, że każdy ofiarodawca powinien być informowany o przeznaczeniu jednej trzeciej części jego darowizny na redempcję. Zakonnicy zobowiązani są respektować wolę donatora, gdy ten zakłada z góry inny cel swej ofiary. Ofiary przekazane w formie płodów rolnych, owoców, warzyw mogą zaspokajać wyłącznie potrzeby zakonnego stołu, chyba że przetworzone są na produkty rynkowe lub sprzedane. Wówczas także z tych darowizn obowiązuje „*tertia pars*”.

Reguła określa wezwania kościołów trynitarских: mają one być pod wezwaniem Świętej Trójcy. Chodzi o kościoły wybudowane wyłącznie przez trynitarzy¹³. O ile w poprzednich regułach leniwych zakonników należało wykluczać ze wspólnoty, ta redakcja nakazuje ich karać. Należy to do obowiązków ministra, czyli przełożonego¹⁴. Reguła zawiera też szereg innych zmian, dotyczących koloru znaków na habitach, używania koni w podróży, zmniejszenia liczby dni postnych. Co się tyczy wyboru ministra, początko-

¹¹ A. O. D'Errico, *The Trinitarians and overview of their eight hundred years service to God and humanity*, [Rome 2000], s. 110. Motywy zamiany osłów na rzecz mułów uwzględnił papież w piśmie z 15 sierpnia 1220 roku; zob. Honorius III, *Cum Ministri Christi*, w: *Fuentes Historicas de la Orden Trinitaria*, dz. cyt., s. 130-133.

¹² Clemens IV, *In ordine vestro*, w: *Fuentes Historicas de la Orden Trinitaria*, dz. cyt., s. 292-312; J. Gross, *The Trinitarians' Rule of Life...*, dz. cyt., s. 25-34.

¹³ Nie zmienia się wezwań świętyń, które zakon otrzymał, a wcześniej był już w nich sprawowany kult.

¹⁴ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 110-111. Warto porównać łacińskie wersje redakcji omawianych reguł; zob. J. Gross, *The Trinitarians' Rule of Life...*, dz. cyt., s. 10-12; 28-31.

wo mogła go dokonywać cała wspólnota. Tym razem zostało to zastrzeżone wyłącznie duchownym, czyli kapłanom¹⁵.

W ten sposób znowelizowana reguła rozpowszechnia się pod nazwą reguły klementyńskiej lub złągodzonej. Przestrzega jej cały zakon do końca XVI wieku. Natomiast reformatorzy przyjmują na potrzeby innych gałęzi tę lub oryginalną wersję z 1198 roku. Jedynie trynitarze trzewickowi posługują się nią aż do swego wygaśnięcia w roku 1894.

Od początku XIII wieku obok reguły trynitarze posiadają też inne dokumenty o charakterze normatywnym (statuty i konstytucje), które wraz z regułą porządkują zakonny model życia. Mimo że najstarsze zachowane statuty pochodzą z roku 1263, wyraźnie wynika z nich, że istniały wcześniejsze, które nie są znane, a które należy datować na lata ok. 1231–1248¹⁶. Chodzi o statuty generalne, dotyczące całego zakonu, m.in. z 1319 i 1429 roku, w przeciwieństwie do obecnych statutów prowincjalnych, które dotyczą jedynie danej prowincji¹⁷.

Po reformie zakonu w 1599 roku, dokonanej w Hiszpanii pod kierunkiem Jana Chrzyciela od Poczęcia Rico, w której wyniku powstaje gałąź hiszpańskich trynitarzy bosych, Paweł V zatwierdza na ich użytek, listem *Romanus Pontifex* z 5 sierpnia 1619 roku, zrewidowaną redakcją reguły trynitarzkiej. Pełna nazwa trynitarzy brzmi w niej Bracia Zakonu Świętej Trójcy i Wykupu Niewolników. Co się tyczy odzieży, która według poprzedniej reguły miała być wełniana i biała, teraz powinna być sporządzona z surowej wełny. Dodano również płaszcz (kapę), której kolor w języku łacińskim określono jako *bruni*¹⁸. Wspólnota domu powinna liczyć przynajmniej siedmiu zakonników.

Kolejną, nieco zmienioną redakcją reguły dla hiszpańskich trynitarzy bosych zatwierdza i ogłasza Urban VIII listem *In cathedra principis* z 20 września 1628 roku¹⁹. Nie ma w niej m.in. wzmianki, że materiałem na odzież ma być surowa wełna. Liczba zakonników we wspólnocie domowej powinna liczyć co najmniej dwunastu braci²⁰.

Ostateczne wydanie reguły trynitarzkiej dla hiszpańskich reformowanych zakonników znajduje się w liście Urbana VIII *Salutaribus apostoli*

¹⁵ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 111. Oficjalna nazwa Zakonu została zmieniona w końcowej formie. Zamiast sformułowania „i niewolników” było odtąd „i wykupu niewolników”.

¹⁶ Tamże, s. 112-113. Statuty te uchyla Innocenty IV w roku 1654.

¹⁷ Struktura prowincjalna w Zakonie Trynitarzy istnieje od ok. 1220 roku. Odrębne prowincje są wymieniane w pierwszym okresie ustawodawstwa zakonu, jednak już po śmierci założyciela św. Jana de Matha. Pierwsze prowincje zakonne mają struktury zapożyczone od franciszkanów.

¹⁸ J. Gross, *The Trinitarians' Rule of Life...*, dz. cyt., s. 37.

¹⁹ List ten zawiera cały tekst reguły; zob. J. Gross, *The Trinitarians' Rule of Life...*, dz. cyt., s. 42-51.

²⁰ Punkty 6 i 4 redakcji tej reguły.

monitis z 25 września 1631 roku, który zarazem zatwierdza opublikowaną w nim jej redakcję²¹. Ta wersja, znana jako *Regula Urbaniana*, określa trynitarzy hiszpańskich reformowanych nazwą Braci Bosych Zakonu Przenajświętszej Trójcy i Wykupu Niewolników. Kolor płaszcza zakonnego określa, używając łacińskiego terminu *fuscus*²². Odnośnie do posiłków, poza określonymi świętami mięso przeznaczone było do spożycia dla wszystkich tylko w niedzielę. W wyniku tej reformy reguły miał miejsce szereg zmian w administracji i sposobie zarządzania zakonem. Wybory na urzędy generalne i prowincjalne mają dokonywać się na kapitule generalnej, ta zaś odbywa się co 3 lata. Kadencje na urzędach przełożonych od tej pory są trzyletnie. Do profesji zakonnej dopuszcza się kandydatów od szesnastego roku życia, po rocznym nowicjacie²³.

Trzy redakcje reguł dotyczących trynitarzy bosych reformowanych z 1619, 1628 i 1631 roku różnią się niewielkimi zmianami. Pewne passusy zmieniają miejsce w kompozycji samego tekstu. Już od reguły z roku 1619 podczas celebrowania godzin kanonicznych, w czym trynitarze przestrzegają zwyczajów paryskich wiktorynów, zaleca się dostosować do zwyczaju panującego w Kościele powszechnym²⁴.

Najistotniejszym elementem hiszpańskiej reformy jest wprowadzenie obowiązującego wszystkich zakonników czwartego ślubu *non ambiendi*, czyli nieubiegania się o godności w zakonie, jak i poza nim. Częste wyjazdy redempcyjne, ponadto znajomość orientalnych języków powodują, że bardziej znani trynitarze stają się tłumaczami poselstw królewskich i trafiają na dwory monarchów, a co za tym idzie, część z nich przejmuje kapelanie dworskie, co nie przyczynia się do zachowywania obserwacji zakonnej.

Owoce nadzwyczajnej Kapituły Generalnej z roku 1614 są przyjęte nowe Konstytucje. Stanowią one kodyfikację obowiązujących praktyk życia wspólnotowego, ponadto są statutami dyscyplinarnymi. Zwiększają dni postu, abstynencji od potraw mięsnych. Akcent położono na rzetelne przestrzeganie klauzury. Pewne klasztory mają odtąd pełnić jedynie funkcję domów rekolekcyjnych w celu wyciszenia wewnętrznego zakonników. Określone zostały dyrektywy dotyczące kapituły win, która odbywała się raz w tygo-

²¹ Wersję w języku francuskim. Dokonano jej podziału na 43 rozdziały; zob. *Regle Primitive et Constitutions des Frères dechaussés de l'Ordre de la Très Sainte Trinité pour la Redemption des captifs*, Roma 1951, s. IX-XXIV; por. *La Règle et les constitutions de l'Ordre de la Très Sainte Trinité*, [Roma 1985]. Tekst łaciński J. Gross, *The Trinitarians' Rule of Life...*, dz. cyt., s. 53-61.

²² Co tłumaczy się jako „ciemny” lub „czarny”. Przyjąć jednak trzeba znaczenie „czarny”. Płaszcze takie należą do stroju zakonnego, wymieniają je jeszcze Konstytucje przedsoborowe (z 1933 roku). Po Soborze Watykańskim II, choć nadal mogą być i niekiedy są używane, w nowych Konstytucjach brak o nich wzmianki.

²³ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 190.

²⁴ Synoptyczna autorska analiza tekstów poszczególnych redakcji reguł.

dniu. Obostrzenia dotyczą również zwiększenia obowiązkowego czasu poświęconego medytacji. Jutrznia powinna być celebrowana o północy.

Konstytucje ulegają modyfikacjom w trakcie kolejnych kapituł (w latach 1656, 1663, 1676, 1694, 1738, 1785, 1851, 1884, 1907, 1933). Redakcja z 1 lipca 1676 roku zyskuje aprobatę Klemensa X. Znana pod nazwą „Konstytucji Klementyńskich”, wraz z regułą z roku 1631 staje się, poza marginalnymi poprawkami i przystosowaniem jej do wymogów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, zasadniczą obowiązującą legislacją trynitarzy bosych hiszpańskich²⁵ aż do zmian wskazanych dyrektywami dokumentów Soboru Watykańskiego II.

Odbywająca się już w 1965 roku Kapituła Generalna w Rzymie powołała specjalną komisję związaną z postulowaną odnową ustawodawstwa w oparciu o tożsamość i cele wytyczone charyzmatem. Sama Kapituła dokonała zmian interpretacji ponad trzydziestu artykułów Konstytucji z 1933 roku, sugerując odpowiednie wskazania. W celu przeprowadzenia prac²⁶ zmierzających do opracowania nowych Konstytucji Kapituła ustanawia Generalną Komisję Rewizji Ustawodawstwa Zakonnego, którą powołuje (23 lipca 1965 roku) sama Rada Generalna. Odbywająca się w dniach od 8 do 11 września 1968 roku prekapituła przygląda się pracom przeprowadzonym przez Komisję, a także powiększa jej skład o reprezentantów poszczególnych prowincji. Szkic Konstytucji sporządzonych przez Komisję ulega znacznej korekcie i modyfikacjom na nadzwyczajnej Kapitułe Generalnej w Granby w Kanadzie (1 sierpnia – 16 września 1969). Sporządzone wówczas eksperymentalne Konstytucje są owocem przeprowadzonych w duchu Soboru ważniejszych zmian²⁷ organizacyjno-administracyjnych. Przewidywana kodyfikacja nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego zakłada wprowadzenie do Konstytucji poprawek zgodnych z przyszłym prawodawstwem kościelnym, zatem opracowania kolejnych Konstytucji.

Czwarta Kongregacja Generalna zebrana w Madrycie w 1979 roku w celu ożywienia ustawodawstwa określa kryteria sformułowania nowych, ostatecznych Konstytucji. Kongregacja ta powołuje Komisję odpowiedzialną za sporządzenie ich tekstu. Zakłada ona z góry, że sporządzony w ten sposób dokument zostanie zaprezentowany zakonnikom, po czym przedstawiony Kapitułe Generalnej²⁸.

²⁵ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 189-190; por. G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198-1998)...*, dz. cyt., s. 65.

²⁶ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 310.

²⁷ Tamże, s. 311-312.

²⁸ Tamże, s. 314.

Generalna Kongregacja zebrana 7–9 października 1982 roku analizuje i przegląda sporządzone Konstytucje przed przedłożeniem ich na Kapitułę Generalnej w 1983 roku. Kapituła, która odbywa się w Rocca di Papa od 22 maja do 22 czerwca, redaguje ostatecznie obecne Konstytucje. Oficjalną akceptację i aprobatę Stolicy Apostolskiej otrzymują one dekretem Świętej Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich w uroczystość Założyciela zakonu 17 grudnia 1984 roku; obowiązują one prawnie od 2 czerwca 1985 roku²⁹.

Konstytucje z 1983 roku zachowują wiele elementów i szczegółów zawartych w poprzednich eksperymentalnych Konstytucjach z 1969 roku. Z oficjalnej nazwy zakonu usunięty zostaje termin „bosi”, który stał się archaiczny, zwłaszcza w sytuacji, gdy od dziewięćdziesięciu lat istnieje tylko jedna gałąź zakonu. Konstytucje określają regułę św. Jana de Matha i ducha reformatora św. Jana Chrzyciela od Poczęcia filarami duchowości i pastoralnego apostołatu zakonu. Ich treść jest oparta bardziej na Ewangelii³⁰. Konstytucje te odwołują się już jednak nie do reguły redagowanej w 1631 roku, lecz do pierwotnej reguły Jana de Matha z 1198 roku.

2. Oryginalność i odrębność reguły. Jej trynitarność

Życie zakonne XII wieku przyjęło już swego rodzaju potrójną tradycję, a mianowicie monastyczną, kanoniczną i szpitalniczą. Można nawet mówić o poczwórnej tradycji, gdy bierze się pod uwagę zakony rycerskie. Reguła trynitarzy przyjmuje na własne potrzeby konkretne aspekty zastanej rzeczywistości, poza rycerską. Monastycyzmowi zawdzięcza życie klauzurowe, ascezę i nastawienie na wspólnotowość. Z reguł kanoników regularnych przejmuje i zawdzięcza im przede wszystkim swój charakter klerikalny, oparty na *cura animarum*. Jeśli bierze się pod uwagę działalność charytatywną trynitarzy, nawiązuje ona do wcześniejszych praktyk szpitalników³¹.

Pytanie o oryginalność reguły trynitarzy jest wyjątkowo trudne. Wpływ prądów monastycznych XII wieku jest w niej znaczny i uwydatnia się wyraźnie. Ceniony znawca monastycyzmu Jean Leclerque oryginalności tej doszukuje się w szczęśliwym połączeniu elementów, które choć istniały

²⁹ Dekret aprobujący Konstytucje Świętej Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich z 17 grudnia 1984, w: *Reguła i Konstytucje Zakonu Przenajświętszej Trójcy*, Kraków 2001, s. XXXVI-XXXVII.

³⁰ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 316.

³¹ Część zakonów szpitalniczych ewoluuje w kierunku rodzących się zakonów rycerskich. Te zaś powstają przy szpitalach, choćby w Ziemi Świętej krzyżacy – Zakon NMP Szpitala Niemieckiego w Jerozolimie.

już wcześniej i znajdują się w innych regułach, nigdy jednak nie tworzyły wspólnej całości jednego normatywnego tekstu. Jego zdaniem, gdyby nie to oryginalne połączenie, trudno byłoby doszukać się jakiegś jej specyficznej właściwości. Leclerque jest benedyktyinem, zatem w gruncie rzeczy odwołuje się w swych przemyśleniach do monastycyzmu.

Norbertanin F. Petit, zatem kanonik regularny, zdaje się jak gdyby precyzować zaczerpnięte od Leclerque'a określenie „szczęśliwego połączenia jej [reguły] elementów”. Według niego, oryginalność reguły Jana de Matha wypływa z równowagi dwóch dwunastowiecznych rzeczywistości, a mianowicie monastycznej, klasztornej duchowości, opartej na klauzurze, i aspektu pastoralnego, *cura animarum*, istotnego u kanoników regularnych³².

Reguła Jana de Matha jest wynikiem i owocem właściwego mu doświadczenia duchowego, które można zrozumieć jedynie w atmosferze społecznej i kościelnej XII wieku, w której jego osobowość i duchowość zostały uformowane³³. Nie żyje on w oderwaniu od otaczającego go świata. Zastanawia się nad obraniem drogi zakonnego życia, które w gruncie rzeczy ma zasadniczo tylko dwa kierunki, monastyczny i kanonicki. Szeroko rozumiane szpitalnictwo i jego aspekt miłosierdzia w jakimś stopniu pociągają już niektórych kanoników regularnych, jak też zakony rycerskie. Co więcej, dzieła miłosierdzia, szeroko pojęte szpitalnictwo budzi szczególne zainteresowanie niektórych grup lub opactw kanoników regularnych w zakresie ich pastoralnego *cura animarum*.

Św. Jan de Matha w swej regule dokonuje syntezy stylu życia różnych postaw wobec otaczającego świata, przyjętych przez zakony już istniejące. Godzi kontemplację z działaniem ukierunkowanym na miłosierdzie, zgodnie z redempcyjnym charyzmatem zakonu. Nawołuje do poszanowania osobowości zakonnika we wspólnocie, którą jednocześnie uwzniośla³⁴.

Kardynał Jakub de Vitry wyraża przekonanie, że dzięki przyjętej regule jawi się „życie surowe” trynitarzy jako „naśladowące pokorę Chrystusa”, „obfite w dzieła miłosierdzia (...) w imię Przenajświętszej Trójcy (...) wyzwalenie niewolników (...) utrzymywanie chorych i ubogich”, krótko mówiąc, widać „wielkość miłosierdzia i obfitość pobożności”³⁵. Natomiast mnich cysterski Alberyk, opat z Trois Fontaines (niedaleko Chalons-sur-

³² J. Borrego, *La regola de la orden de la Santissima Trinidad*, Salamanca 1973, s. 64-64

³³ P. Andriamahita, *Domus Trinitatis. Une recherche théologique et historique...*, dz. cyt., s. 31.

³⁴ Tamże.

³⁵ G. de Vitry, *Orientalibus et Occidentalis Historia*, w: *Note sulla Storia delle Origini dell'Ordine della SS. Trinità*, red. P. I. Marchionni, Roma 1973, s. 323-324; por. J. de Vitry, *De fratribus Ordinis Sancte Trinitatis*, w: *Fuentes Historicas de la Orden*, dz. cyt., s. 188-191; J. Borrego, *La regola de la orden de la Santissima Trinidad*, dz. cyt., s. 65. Informacje kardynała pochodzą z lat 1230-1240.

-Marne), w kronice z 1244 roku³⁶ pisze, że trynitarze to „zakon godny pochwały [naśladowania], aczkolwiek daje wiele okazji do próżnowania”³⁷. Mimo tej cierpkiej uwagi jego wypowiedź w całości jest jednoznacznie pozytywna. Juhel de Mathefelon, arcybiskup Tours, rekomenduje trynitarzy swemu duchowieństwu. „Trynitarze [są] odważni w religijności, pobożności w służbie Trójcy (...) składają w ofierze swe nieustanne poświęcenie, w gorliwości umartwiania się (...) w swej wielkiej pobożności ofiarują nie tylko to, co posiadają, lecz nawet samych siebie, aby wspierać biednych, wyzwalając niewolników”³⁸.

Oryginalna jest sama koncepcja klasztoru, który reguła nazywa „domem”. Oznacza on wspólnotę. Nie jest to, według Jana de Matha, ani opactwo, ani cenobium, ani też zwykły dom zakonny lub formacyjny, lecz centrum, wokół którego organizowany jest apostolat wspólnoty i życie duchowe trynitarzy³⁹. Jest to Dom Świętej Trójcy, zatem w samej swej nazwie niezwykle zobowiązujący tych, którzy go tworzą. W późniejszej tradycji dominikańskiej klasztor nazywany jest „*sacra praedicatio*”, czyli świętym kaznodziejstwem. Wspólnota zakonna już samym przykładem swego życia ma wypełniać misję głoszenia Bożego słowa⁴⁰, nie tylko przez jego komentowanie.

Ponieważ dom zakonny jest wspólnotą, reguła kładzie silny nacisk na braterstwo. Termin „brat” określający zakonnika pojawia się w niej aż 29 razy, natomiast słowo „kapłan” jedynie dwukrotnie⁴¹. Wspólnota braci równych wobec siebie w społeczeństwie feudalnym jest czymś nowym. Oparta jest na przełożeniu ministra – będącego jednym z braci, pozostającego nim także po wyborze na urząd⁴². Wspólne życie braci ma się wciąż do-

³⁶ Alberico, *Chronica Alberici Trium Fontium monachi*, w: *Fuentes Historicas de la Orden*, dz. cyt., s. 198-199; por. tenże, *Chronicon*, w: *Note sulla Storia delle Origini dell'Ordine della SS. Trinita*, dz. cyt., s. 324-325.

³⁷ Łacińskie *evagandi*, od *evagor*, można tłumaczyć jako „wałęsanie się”, rozszerzanie, rozprzestrzenianie, uleganie rozproszeniu, przekraczanie. Hiszpańscy tłumacze tego tekstu używają dwóch określeń: czasownika *vagar* (mieć wolny czas, nie być zajęтым, włóczyć się, wałęsać, błądzić, czas wolny) i *disipación*, co tłumacza jako rozproszenie, trwonienie, marnowanie.

³⁸ J. de Mathefelon, *Cum Ordo*, w: *Fuentes Historicas de la Orden Trinitaria*, dz. cyt., s. 216-219; por. *Lettera di raccomandazione diretta da Juhel de Mathefelon 1229-1248*, w: *Note sulla Storia delle Origini dell'Ordine della SS. Trinita*, dz. cyt., s. 308-309.

³⁹ P. Andriamahita, *Domus Trinitatis. Une recherche théologique et historique...*, dz. cyt., s. 60-61.

⁴⁰ M. Zięba, *Unanimitas. Dominikańskie przykazanie*, Poznań 2003, s. 183.

⁴¹ Punkt ten, według J. Grossa, w czasie pierwszego formowania się reguły ulega trzykrotnym zmianom redakcyjnym, dokonanych przez opata wiktorynów, biskupa Paryża. Określenie, że ministrem musi być kapłan, jest, zdaniem tego badacza, autorstwa samego Innocentego III. Słowa, które w tekście pojawiają się tylko raz, wydaje się słusznie uważać, zaczerpnięte są od tych, którzy recenzują regułę z polecenia Innocentego III, lub są jego bezpośrednim dodatkiem.

⁴² Przełożeni zakonnicy w XII wieku nazywani są opatami (w tłumaczeniu dosłownym na język polski termin ten znaczy tyle co ojciec) lub przeorami (od słowa *prior*, czyli pierwszy). Poza opactwami istnieją prepozytury i przeoraty, z których każdy dąży do pełnej samodzielności, zostania opactwem.

skonalić. Jedynie życie braterskie jest bowiem „odblaskiem Trójcy Świętej w historii”⁴³. Trójca Święta jest wspólnotą Osób Boskich. A skoro w taki sposób przedstawia się prawda samego Boga, najbardziej zbliżoną do Niej rzeczywistością jest właśnie życie we wspólnocie braterskiej. Wspólnota Trójcy Świętej, jako doskonała „*communio personarum*”, jest prawzorem dla każdej wspólnoty zakonnej⁴⁴. Odzwierciedlając głębię i bogactwo tej tajemnicy, życie braterskie winno tworzyć przestrzeń zamieszkałą przez Trójcę rozlewającą w ciągu dziejów dary komunii właściwe Trzem Osobom Boskim⁴⁵.

W niewielu miejscach reguły św. Jana de Matha pojawia się termin „Trójca Święta”⁴⁶. Znajduje się w zwrocie rozpoczynającym regułę „*In nomine sancte et individue Trinitatis*”⁴⁷, następnie w miejscu, w którym jest mowa o nazwie zakonu. Występuje też tam, gdzie zaleca się wezwanie zakonnych kościołów; wreszcie w kontekście nazwy ministra domu, czyli przełożonego (*Minister domus Sancte Trinitatis*).

Trynitarzy wymiar reguły kryje się jednakże w charakterystycznych dla niej tryptykach, czyli zgrupowaniach trzech równorzędnych zestawień, przesłań, zaleceń, wskazań lub krótkich, nawet jednowyrazowych zwrotów. Można dopatrzeć się w nich ukierunkowania trynitarzowego dotyczącego życia codziennego. J. Gross uważa, że w tych prostych tryptykowych wyrażeniach „widzi się Trójcę żyjącą w życiu wspólnoty”⁴⁸. Tryptyków reguła Jana de Matha ma wiele, np.: wspólnota składa się z braci kapłanów, braci laików i ministra. Reguła zakazuje kupna mięsa, ryb, wina, chyba że w klasztorze są chorzy, młodociani i ubodzy. Istnieje też zakaz spożywania przez zakonników posiłków poza klasztorem, a mianowicie w miastach, we wsiach i w zamkach, w których lub przy których jest klasztor trynitarzski. Opieka nad gośćmi, biednymi i wszystkimi z zewnątrz spoczywa na wyznaczonym zakonniku. Reguła nakazuje milczenie obowiązujące w kościele, w refektarzu i w dormitorium. Sam habit

⁴³ P. G. Cabra, *Życie braterskie, krótki przewodnik praktyczny*, Kraków 2001, s. 125.

⁴⁴ J. Zdrzałek, *Trójca Święta źródłem życia zakonnego*, Kraków 2002, s. 287.

⁴⁵ Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Vita consecrata*, Zabki 1996, s. 69. W sumie adhortacja ta jest znakomitym komentarzem do reguły Jana de Matha. W jej świetle ocenia się obecnie wszystkie reguły i konstytucje zakonne. Aczkolwiek reguła trynitarzka mogłaby być dobrym dwunastowiecznym źródłem do treści i przesłania tej adhortacji.

⁴⁶ Termin łaciński *Sanctissima* (Przenajświętsza) pojawia się po raz pierwszy w szóstej redakcji reguły z 1631 roku, ale jedynie w zmienionej nazwie zakonu (pkt 1).

⁴⁷ Nie jest to jednak wyjątek. Zwrot ten spotykany jest na wstępie wielu wcześniejszych i późniejszych średniowiecznych dokumentów. Niekiedy przypisywany jest Innocentemu III. W tym przypadku nie znajduje się na wstępie, lecz wpleciony został nietypowo w tekst papieskiej bulli aprobującej; zob. C. Mazzarisi, *L'Ordine Trinitario nella Chiesa e nella storia...*, dz. cyt., s. 141.

⁴⁸ Konferencje prowadzone przez amerykańskiego trynitarza mediawistę J. Grossa w krakowskim domu trynitarzy w roku 2000. Badaniom nad regułą poświęcił on wiele lat. W trakcie kilkuletnich kwerend w Archiwum Watykańskim znalazł jej odpis w rejestrze Innocentego III.

zakonnika symboliką trzech kolorów⁴⁹ zdaje się przypominać mu o obecności Trójjedynego Boga w jego życiu, jak również przez kogo został posłany. Także dochody zakonu powinny być dzielone na trzy równe części. Podział dochodów klasztoru na trzy części zakłada jego samodzielne opodatkowanie się na rzecz dzieła, na które przeznaczana jest trzecia część wszystkich zewnętrznych i wewnętrznych wpływów każdego domu. Pierwszą pozostawia się na potrzeby własne braci, drugą przeznaczą na rzecz dzieł miłosierdzia. Trzecia, w tradycji zakonnej znana jako tzw. „*tertia pars*”, przeznaczona jest na wykup niewolników⁵⁰. Św. Jan de Matha omawia delikatny problem utrzymania domu, jak też wspólnoty, często w innych zakonach przemilczany. Sumienne respektowanie jego wskazań jest zawsze równoznaczne z zachowywaniem reguły i gorliwości zakonnej, zaś niewywiązywanie się z nich ganione i karane, pociąga też za sobą różnego rodzaju konsekwencje⁵¹.

W regule św. Jana de Matha występują rady ewangeliczne (cnoty) czystości, posłuszeństwa, ubóstwa, precyzyjnie ujęte już na wstępie w pierwszym krótkim zdaniu. Daje to podstawę do uznania tego faktu za pewnego rodzaju oryginalność⁵². Choć znajdują się one we wcześniejszej drugiej regule joannitów autorstwa Rajmunda de Puy⁵³, jednak nie są podane tak precyzyjne. Struktury tego zakonu, który przekształca się wówczas ze szpitalniczego w rycerski, pozostają inne⁵⁴.

Trzy rady ewangeliczne znajdują się również w regule Szpitalników Świętego Ducha bł. Gwidona z Montpellier, zatwierdzonej także w 1198 roku, choć nieco wcześniej niż trynitarzy. Wielu historyków przypisuje im regułę św. Augustyna, choć w rzeczywistości początkowo mieli własną, która w szesnastu z rozdziałów przejmuje passusy niemal całkowicie i dosłownie wzięte z reguły joannitów⁵⁵.

⁴⁹ Biała barwa szaty ma symbolizować wszechmoc Boga Ojca, zaś dwukolorowy krzyż: wertykalną czerwienią ogień miłości Ducha Świętego, a horyzontalnym błękitem zbawczy charakter Syna Bożego Jezusa Chrystusa.

⁵⁰ W takiej formie *tertia pars* występuje jedynie w regule trynitarzy, choć samo opodatkowanie się na rzecz jakiegoś dzieła pojawiło się, według J. Grossa, już nieco wcześniej. W jednej ze swych konferencji przytacza przykład odprowadzania w 1184 roku przez Zakon Odkupicieli z Monjoix czwartej części ich dochodów na cele wykupu. Podobne założenie pojawia się również w Zakonie Szpitalników Św. Jana Jerozolimskiego (Maltańskim) założonym przez Gerarda. W ich regule, sporządzonej ok. 1136 roku przez sukcesora założyciela Rajmunda de Puy, *tertia pars* dotyczy rezygnacji z części pokarmu na rzecz szpitala macierzystego w Jerozolimie, gdzie przesyłano zaoszczędzoną resztę (pkt 6).

⁵¹ Prowincję, która w ciągu trzech lat nie dokonała wykupu, pozbawiano prawa głosu na najbliższej kapitule generalnej.

⁵² A. Romano, *Le Affiliazioni dell'Ordine Trinitario. Appunti storici*, Isola del Liri 1947, s. 14; por. E. da Cervia, *De professione religiosa. Tractatus iuridico-canonicus*, Bologna 1938, s. 24. W podobnym miejscu występują w regule franciszkańskiej, lecz u trynitarzy w taki sposób są zapisane po raz pierwszy.

⁵³ Pierwsza ich reguła nie jest znana. Nazwa „reguła” (odnośnie do II reguły) przyjęła się zwyczajowo, gdyż właściwie są to statuty domu Szpitala w Jerozolimie. Treść w: J. Delaville le Roulx, *Cartulaire général de l'Ordre des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem*, Paris 1894, t. 1, s. 62-68.

⁵⁴ F. A. dal Pino, *La regola dei Trinitari e le nuove regole (1100ca.-1215) I riferimenti all'Islam*, w: *La liberazione dei „cattivi” tra Cristianità e Islam oltre la Crociata e il Gihad...*, dz. cyt., s. 196.

⁵⁵ B. Rano, *Opitalieri di Santo Spirito*, w: *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, t.VI, Roma 1980, kol.

3. Reguła trynitarzy w kontekście głównych reguł zakonnych XII wieku

Do XII wieku istnieje w Kościele zachodnim reguła zakonna św. Benedykta przeznaczona dla mnichów oraz trzy reguły św. Augustyna, określane wspólnym mianem reguły św. Augustyna. Zawiera ona trzy odrębne pisma, a mianowicie: *Ordo monasterii* (Porządek klasztoru), *Praeceptum* (Reguła dla mnichów) i *Obiurgatio*, czyli napomnienie skierowane do kłócących się mniszek⁵⁶. W wieku XII rodzą się nowe zakony, których geneza, jak wiadomo, związana jest ze szpitalami powstałymi w Ziemi Świętej. W gruncie rzeczy skupiają one wśród swych członków obywateli konkretnych narodowości. Część z nich nabiera rycerskiego charakteru. Inne w oparciu o regułę św. Augustyna przejmują opiekę nad chorymi jako *modus vivendi* ich zasadniczego celu apostołskiego. Niebawem pojawiają się zakony żebrzące, m.in. dominikanie i franciszkanie. Choć są to już początki XIII wieku, ostateczne zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej otrzymują dopiero po śmierci Innocentego III, po Soborze Laterańskim IV.

Św. Jan de Matha zakłada, jak wiadomo, nowy rodzaj instytutu zakonnego (jak też tworzy nowy model życia zakonnika). Nie jest on ani monastyczny, ani rycerski, ani kanoniczny, ani mendykantki. W samej swej strukturze Zakon Przenajświętszej Trójcy ma być zakonem czynnym. Jego praktycznym celem, zasadniczą misją ma być wyzwolenie niewolników. W regule widoczne są wpływy monastycyzmu i kanoników regularnych⁵⁷.

Przy porównaniu reguły św. Jana de Matha z regułą św. Benedykta występują zasadniczo podobieństwa dotyczące jedynie powoływania na odpowiedzialne urzędy, jak też odwoływania⁵⁸, oraz w kwestii zakazu spożywania posiłków poza klasztorem⁵⁹ i przyjmowania gości w klasztorze⁶⁰.

Mimo że założyciel trynitarzy związany był ze środowiskiem paryskich wiktorynów, zatem kanoników, ich wpływ na jego koncepcję zakonu jest minimalny; dotyczy tylko zwyczajów zewnętrznych. Wiktoryni dążą do za-

---

997-1001. Reguła ich dzieli się na 105 rozdziałów; por. L. Holstenius, *Codex regularum monasticarum et canonicarum*, Ratisbona 1759, s. 495-520. W Polsce znani pod nazwą Kanoników Regularnych Św. Ducha de Saxia.

⁵⁶ P. Nehring, *Wstęp*, w: św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, Tyniec 2002, s. 60.

⁵⁷ J. Pujana, *Trinitaires*, dz. cyt., kol. 1267.

⁵⁸ Św. Benedykt z Nursji, *Reguła. Żywot*, tekst łacińsko-polski (RB, 21, 4-6), Tyniec 1985, s. 97-97; por. *Reguła Świętego Jana z Mathy zaaprobowana przez papieża Innocentego III* (RT, 30), w: *Trynitarze, czyli być w służbie wywołania i miłosierdzia albo co należy wiedzieć o Zakonie Trójcy Przenajświętszej*, Kraków 1999, s. 87.

⁵⁹ Św. Benedykt z Nursji, *Reguła. Żywot*, dz. cyt. (RB, 51,1), s. 159; por. *Reguła Świętego Jana z Mathy*, dz. cyt. (RT, 14), s. 81.

⁶⁰ Św. Benedykt z Nursji, *Reguła. Żywot*, dz. cyt., (RB, 61,1), s. 185; por. *Reguła Świętego Jana z Mathy*, dz. cyt. (RT, 17), s. 82-84.

chowowania życia zakonnego surowego oraz do praktykowania modlitwy wspólnotowej⁶¹. Żyją w centrum życia miejskiego w Paryżu; ich duchowość i mistycyzm opierają się na egzaltacji kapłaństwa⁶². Cechą charakterystyczną kanoników regularnych jest różnorodność ich reguł. Tą nazwą obejmuje się wszystkie księgi normujące ich życie zakonne. Obok nazwy „reguła” pojawiają się inne, a mianowicie „*ordo*”, „*consuetudines*”, „*statuta*”, „*liber capitularis*”, „*liber ordinis*”. Ta różnorodność nazw związana jest z suwerennością klasztorów i opactw oraz łączeniem ich w rozmaite kongregacje.

Porównując regułę trynitarzy z regułami kanoników regularnych, uważa się niewiele punktów stycznych. Jeden z nich dotyczy absolutnego zakazu spożywania posiłków i napojów poza klasztorem. Choć i tu istnieje różnica; w regule trynitarzkiej zapis ten dotyczy miejscowości, w której istnieją trynitarzkie konwenty. Zatem trynitarze mogą spożywać posiłek w klasztorach innych zakonów. Nadto reguła trynitarzka nie pozwala im korzystać z jakichkolwiek zaproszeń (poza zaspokojeniem pragnienia wodą, i to jedynie w domach ludzi uczciwych)⁶³, co u kanoników pominięte jest milczeniem. Reguła augustiańska (*Ordo monasterii*, czyli Porządek klasztoru) w razie potrzeby wyjścia zakonników poza klasztor nakazuje posyłać ich po dwóch⁶⁴. Św. Jan de Matha o takim zaleceniu nie wspomina.

Drugie podobieństwo do reguły augustiańskiej zatytułowanej *Praeceptum* dotyczy raczej *savoir-vivre*'u (przyzwoitego zachowania), niegorszącego opinii publicznej, zarówno w mowie, jak i postawie, świadczącej o nienagannym stylu życia, godnym podziwu i pochwały. W regule trynitarzkiej wolno rozmawiać jedynie w sprawach rzeczywiście koniecznych. Mowa jednak ma być przyzwoita i niegorsząca⁶⁵. W *Praeceptum* natomiast imperatywem postępowania i postaw zakonnika jest jego osobista świętość, która przystoi osobie zakonnej⁶⁶.

⁶¹ F. Bonnard, *Histoire de l'abbaye royale et de l'ordre des chanoines réguliers de Saint Victor*, Paris 1963, s. 89-92.

⁶² P. Andriamahita, *Domus Trinitatis. Une recherche théologique et historique...*, dz. cyt., s. 11.

⁶³ *Reguła Świętego Jana z Mathy*, dz. cyt. (RT, 14), s. 81; por. *Regula primitiva Ordinis Sanctissimae Trinitatis*, w: A. Witko, *Trynitarze*, Kraków 1999, s. 48-49.

⁶⁴ *Ordo Monasterii* (Porządek klasztoru) (RAOM 8), w: św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, dz. cyt., s. 152-153.

⁶⁵ *Reguła Świętego Jana z Mathy*, dz. cyt. (RT, 19), s. 84; por. *Regula primitiva Ordinis Sanctissimae Trinitatis*, dz. cyt., s. 50-51; A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 77.

⁶⁶ *Praeceptum* (RAP IV, 3), w: św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, dz. cyt., s. 159-160; por. *Regulam in profesorium oraz reguła św. Augustyna bp. Hippońskiego i doktora Kościoła dla użytku Kanoników Regularnych Laterańskich w Polsce*, Kraków 1900, s. 11. Zamieszczony tu tekst *Praeceptum* pochodzi z najstarszego klasztoru kanoników regularnych w Rudniku w Czechach, będącego klasztorem macierzystym dla ich fundacji w Kłodzku, której z kolei filiacją jest ich opactwo na Kazimierzu pod Krakowem. Opactwo w Rudniku stanowi siedzibę późniejszej kongregacji prudnickiej; zob. *Początek reguły Św. Augustyna*, w: S. Ryłko, *Reguła Św. Augustyna z klasztoru kanoników regularnych w czeskim Rudniku (XIV w.)*, Kraków 1993, s. 34; *Reguła Świętego Augustyna Biskupa, w: Księga Konstytucji i Zarządzeń Zakonu Braci Kaznodziejów, Statut Polskiej Prowincji Zakonu Braci Kaznodziejów*, Warszawa 1996, s. 4.

Zakony żebrzące, m.in. franciszkanie, powstają z początkiem XIII wieku. Ich reguła jest zatem późniejsza od trynitarńskiej, choć historycy franciszkańscy odwołują się jednoznacznie do dwóch zasadniczych reguł św. Franciszka, tzw. niezatwierdzonej z lat 1209–1210, zaakceptowanej ustnie przez Innocentego III, oraz zatwierdzonej bullą papieską Honoriusza III *Solet annuare* z 29 listopada 1223 roku. Różnica czasu między zatwierdzeniem reguły św. Jana de Matha w stosunku do niezatwierdzonej reguły św. Franciszka wynosi zaledwie 11 lat. Jeśli jednak bierze się pod uwagę franciszkańską regułę zatwierdzoną, rozpiętość czasowa rośnie do dwudziestu pięciu lat. Gdy sięga się do istotnych reguł epoki średniowiecza oraz do etapów rozwoju form kancelaryjnych, stwierdza się, że dokument w tym okresie przesądza wszystko, jest bowiem jedynym i zasadniczym aktem prawnym własności czy też wiarygodności uzyskania rzeczywistych i respektowanych przez ówczesne prawo przywilejów. Wobec tego niezatwierdzona reguła w praktyce nie ma jakiegokolwiek znaczenia. Wprowadzenie do pism św. Franciszka z Asyżu informuje lakonicznie o różnych przyczynach braku jej zaaprobowania przez Stolicę Świętą, nie przytaczając żadnego z nich⁶⁷. Honoriusz III udziela swego poparcia braciom mniejszym, odwołując się do potwierdzenia ich reguły przez Innocentego III⁶⁸.

Armand Qualiga, franciszkanin, formułuje streszczenie dotyczące cech reguły św. Jana i jej podobieństw z regułą franciszkańską. Omawia najpierw regułę Jana de Matha i porównuje ją z regułą wiktorynów. Jego zdaniem, w stylu i języku jest ona zwięzła; daje więcej konkretnych wskazówek i rozwiązań, szersze horyzonty, zwiększa wolność (pozostawia więcej możliwości realizacji własnej osobowości zakonnika), a zawiera mniejszą liczbę zbędnych czy też niekiedy banalnych szczegółów. Ponadto uważa on, że jest dużo bardziej duchowa⁶⁹. Zdaniem Qualigi, cechy reguły trynitarńskiej zbliżają ją bardziej do reguły franciszkańskiej niż wszelkich poprzednich reguł⁷⁰. Skoro zaś reguła trynitarńska powstała przed franciszkańską i została zaaprobowana wcześniej, zatem podobieństwa szukać trzeba w czymś, co stanowi ich swoisty pierwowzór.

Można przypuszczać, że podczas któregoś z pobytów św. Franciszka w Rzymie poznał on św. Jana de Matha i docenił jego nietypowy, a nie-

⁶⁷ Św. Franciszek, *Reguła niezatwierdzona (Wstęp)*, w: *Pisma Świętego Franciszka z Asyżu*, Warszawa 1990, s. 54.

⁶⁸ Honoriusz III, *Bulla Solet annuare z 29 XI 1223 r.*, w: *Pisma Świętego Franciszka z Asyżu*, dz. cyt., s. 89.

⁶⁹ A. Quaglia, *L'Originalità della Regola Franciscana*, Sassoferato 1959, s. 128.

⁷⁰ Tamże, s. 128; por. A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 66.

zwykle cenny specyficzny charyzmat⁷¹, choć materiałów źródłowych na ten temat brakuje. W Bazylice Laterańskiej znajduje się ciekawe artystyczne przedstawienie obu tych świętych obok Innocentego III, co w pewnym sensie wydaje się obrazować przytaczaną czasami tradycję przedstawienia papieżowi św. Franciszka za pośrednictwem właśnie św. Jana de Matha.

Reguły trynitariska i franciszkańska niezatwierdzona (1209–1210) mają inwokację dotyczącą Przenajświętszej Trójcy. Jednak u św. Jana rozpoczyna się ona „w imię Świętej i niepodzielnej Trójcy”, zaś u św. Franciszka przez wymienienie Trzech Osób Boskich. Ma to miejsce w prologu, nie w samym tekście⁷². Reguła franciszkańska zatwierdzona bullą z 1223 roku nie ma już ani prologu, ani trynitarnej inwokacji, charakteryzuje ją chrystocentryzm⁷³.

Reguła trynitariska jako pierwsza nazywa zakonników braćmi⁷⁴. Po inwokacji termin „bracia” jest pierwszym słowem w niej użytym. W regule franciszkańskiej słowo to również występuje w pierwszym zdaniu. Adresatem bulli Innocentego III skierowanej do trynitarzy jest Jan Minister i Bracia Trójcy Świętej. Słowo „brat” figuruje w tekście reguły Jana de Matha 29 razy⁷⁵, zatem należy do istotnych. Dotyczy stylu życia oraz wzajemnego zwracania się zakonników do siebie.

W regule św. Jana Kapituła Generalna ma się odbywać raz w roku w okolicy Zesłania Ducha Świętego⁷⁶. W zatwierdzonej regule św. Franciszka z 1223 roku znajduje się wyraźne wskazanie, że w razie śmierci ministra generalnego ministrowie prowincjalni i kustosze wybierają jego następcę na kapitule, która winna mieć miejsce w dniu Zielonych Świąt⁷⁷. Po Kapitułce Generalnej Zielonych Świąt, jeżeli „poszczególni ministrowie i kustosze zechcą i uznają to za dobre, mogą w tym samym roku w swoich kustodiach zwołać raz braci na kapitułę”⁷⁸.

Innocenty III określa św. Jana de Matha mianem ministra. Czyni to już sama reguła, która przełożonego klasztoru każe nazywać ministrem. Re-

⁷¹ O. Schmucki, *Die regel des Johannes von Matha und die regeln des Franziskus von Assisi. Ähnlichkeiten und Eigenheiten. Neue Beziehungen zum Islam*, w: *La liberazione dei „captivi” tra Cristianità e Islam oltre la Crociata e il Gihad...*, dz. cyt., s. 243.

⁷² *Reguła Świętego Jana z Mathy (Inwokacja)*, dz. cyt., s. 78; por. św. Franciszek, *Reguła niezatwierdzona (Prolog)*, w: *Pisma św. Franciszka z Asyżu i św. Klary*, Warszawa 1992, s. 33.

⁷³ Św. Franciszek, *Reguła zatwierdzona z 1223 r. (RF 1)*, w: *Pisma św. Franciszka z Asyżu i św. Klary*, dz. cyt., s. 57.

⁷⁴ G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198–1998)...*, dz. cyt., s. 28.

⁷⁵ J. Pujana, *Trinitaires*, dz. cyt., kol. 1267.

⁷⁶ S. Pagano, *Il testo della RT (1198): redenzione, annotazioni diplomatiche aggiornamenti del secolo XIII*, w: *La liberazione dei „captivi” tra Cristianità e Islam oltre la Crociata e il Gihad...*, dz. cyt., s. 110.

⁷⁷ A. Quaglia, *L'Originalità della Regola Francescana*, dz. cyt., s. 127; Quaglia argumentuje, że kapitułę coroczną franciszkanie przejmują z tradycji cysterskiej i zgodnie z przepisami i wskazaniem Soboru Laterańskiego IV.

⁷⁸ Św. Franciszek, *Reguła zatwierdzona z 1223 r. (RF 8, 2,5)*, dz. cyt., s. 61.

guła franciszkańska również posługuje się co do przełożonych tym terminem. Przyjmuje jak gdyby powszechną znajomość samego terminu, który jednakże do słownictwa zakonnego wchodzi za pośrednictwem św. Jana i trynitarzy⁷⁹. Z drugiej jednak strony, z tego terminu łacińskiego wynika, że przełożony powinien być sługą, w odróżnieniu od mnichów czy kanoników regularnych, u których przełożonego uważa się za ojca⁸⁰.

W regule franciszkańskiej znajdują się pewne nieścisłości. W tekście dotyczącym odwołania ministra generalnego, jeśli rzeczywiście domaga się tego ogólny pożytek braci, ministrowie prowincjalni i kustosze mają obracać „innego na kustosza”⁸¹. Stosowane są zamiennie obydwie terminy, a mianowicie kustosz i minister. Reguła niezatwierdzona św. Franciszka stwierdza, że „nikogo nie można nazywać przeorem”⁸², tzn. żadnego z braci, gdyż wszyscy są braćmi mniejszymi. Zatem żaden nie może być „pierwszy”. Jedynie u trynitarzy termin „minister” obejmuje przełożonego każdego szczebla. U braci mniejszych – wyłącznie przełożonych generalnych i prowincjalnych. Przełożeni lokalni czy też poszczególnych konwentów nazwani są gwardianami⁸³ lub kustoszami⁸⁴.

Podobnie jak św. Franciszek zakazuje nazywania przełożonego przeorem, św. Jan de Matha nie zezwala nazywać go przełożonym (*procurator*)⁸⁵. Św. Franciszek przełożonego określa słowami „*minister et servus*”⁸⁶. Ta podwójna nazwa ma być może wzmacniać intencję, iż przełożony jest istotnie sługą.

⁷⁹ Tekst łacińsko-polski reguły z 1198 roku w tłumaczeniu Bolesława Przybyszewskiego; A. Witko, *Trynitarze*, dz. cyt., s. 43-57.

⁸⁰ Św. Benedykt z Nursji, *Reguła. Żywot*, dz. cyt. (RB 2,1. 3), s. 28-29. „*Abbas qui praese dignus est monasterio semper meminere debet quod dicitur et nomen maioris factis implere*” – „opat godny stać na czele klasztoru winien zawsze pamiętać, że zwie się ojcem, a czynami niech realizuje tytuł przełożonego”. Wyraźnie jednak w tłumaczeniu Bernarda Turowicza łac. słówko *maioris* wyrażone jest polskim „ojciec”, co nie oddaje rzeczywistości, gdyż odpowiedniejszy jest wyraz „wyższy”. *Abbas* jednak wyraźnie nawiązuje do słów Chrystusa zwracającego się do Boga Ojca słowami *Abba – Tatusiu*; G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198-1998)*..., dz. cyt., s. 28.

⁸¹ Św. Franciszek, *Reguła zatwierdzona z 1223 r.* (RF 8,4), s. 61.

⁸² Przeor, z łac. *prior* (pierwszy), jako przełożony klasztoru znany jest u paulinów, dominikanów, karmelitów czy też eremitów (kamedułów), jak również w znaczeniu zastępcy opata w zakonach mniszych benedyktynów, cystersów; używane jest również *suprior*, jak u premonstratensów w Austrii w znaczeniu „podprzeor”. Nie można go mylić z nazwami przełożonych domów, np. u jezuitów czy saletynów.

⁸³ Termin ten spotyka się w innych pismach św. Franciszka (*Testament czy List do Ministra*), nie ma go w regułach; por. G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198-1998)*..., dz. cyt., s. 28.

⁸⁴ „Kustosz” występuje wyłącznie w regule zatwierdzonej i w innych pismach, brak go w regule z lat 1209-1210. Warto wyjaśnić, że w języku włoskim „kustosz” oznacza dozorcę, strażnika, stróża. Szerze znaczenie ma przetłumaczony z włoskiego termin „gwardian” (*furtian*, klucznik, pastuch, lub, jak w przypadku kustosza, stróż, dozorca, strażnik).

⁸⁵ *Reguła Świętego Jana z Mathy* (RT 4), dz. cyt., s. 79. W tłumaczeniu dokonany w tej publikacji użyto słowa „przełożony”; por. tłumaczenie Bolesława Przybyszewskiego. Używa on słowa „prokurator”, pozostawiając łac. *procurator*; zob. A. Witko, *Trynitarze*, dz. cyt., s. 46.

⁸⁶ Św. Franciszek, *Reguła niezatwierdzona z 1209-10 r.* (RNF, *Prolog 3-4*), dz. cyt., s. 33; por. św. Franciszek, *Reguła zatwierdzona z 1223 r.* (RF 1, 2-3), dz. cyt., s. 57.

Anthony O. D'Errico uważa, że obie reguły mówią o posłuszeństwie wobec ministra⁸⁷. Reguła św. Jana de Matha czyni to wprost w jednym zdaniu, podczas gdy obie reguły franciszkańskie stwierdzają raczej lakonicznie, „że życie braci mniejszych polega na tym, aby żyć w posłuszeństwie”. Chodzi o przyrzeczenie szacunku i posłuszeństwa zwierzchników zakonu względem każdego papieża. Co się zaś tyczy braci, „winni oni słuchać” św. Franciszka i jego następców⁸⁸.

W nazewnictwie zarówno jedna, jak i druga reguła określa przełożonych terminem „minister”. Reguła trynitaraska wyróżnia ministra większego i mniejszego (ministra generalnego i ministra domu), franciszkańska natomiast ministra ministrów. Początkowo u trynitarzy nie ma ministra prowincjalnego, gdyż wyznacznikiem rzeczywistości, w której tworzy się zakon, jest jeszcze tradycja mnisza i kanoniczna, związana m.in. ze stałością miejsca. Dopiero mendykanci wprowadzają swego rodzaju nowość, a mianowicie podział na prowincje, który niebawem przejmują od nich trynitarze. Mimo wszystko jako pierwsza terminu „minister” używa reguła św. Jana de Matha. Tytuł ten jest obcy tradycji monastycznej i kanonicznej, choć zaczerpnięty został z charakterystycznej i szczególnej wypowiedzi Chrystusa zawartej na kartach Ewangelii: „Kto by między wami chciał się stać wielki, niech będzie waszym sługą” (Mt 20, 26)⁸⁹.

Obie reguły zwracają uwagę na znaczenie czci względem Trójcy Świętej. Św. Franciszek z Asyżu przywiązuje dużą wagę do nabożeństw do Trójcy Osób Boskich⁹⁰.

W regule trynitarzkiej i franciszkańskiej jest mowa o radach ewangelicznych posłuszeństwa, czystości i ubóstwa. Natomiast brak pojęć „profesja zakonna” czy też „śluby zakonne”, choć w pewnym stopniu o nie właśnie chodzi⁹¹. Św. Jan de Matha wskazuje, że „bracia (...) będą żyli w posłuszeństwie wobec przełożonego (...) w czystości i bez własności osobistej”. W regule niezatwierdzonej św. Franciszka z Asyżu znajduje się stwierdzenie, że „życie tych braci polega na tym, aby żyć w posłuszeństwie, w czystości i bez

⁸⁷ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 65.

⁸⁸ Św. Franciszek, *Reguła niezatwierdzona z 1209-10 r.*, (RNF 4, 2), dz. cyt., s. 35-37; por. tenże, *Reguła zatwierdzona z 1223 r.* (RF 10, 1), dz. cyt., s. 61.

⁸⁹ F. A. dal Pino, *Il „Propositum” di Giovanni de Matha e i suoi rapporti con altre regole comparse tra i concili Lateranense III e Lateranense IV (1179-1215)*, w: *Tolleranza e convivenza tra cristianità ed Islam L'Ordine dei Trinitari (1198-1998)*, red. M. Forcina, N. Rocca, Lavello 1999, s. 77; por. A. G. Matanic, *Juan de Mata y Francisco de Asis Estudio comparativo entre la primera regla trinitaria (1198) y la Regla definitiva franciscana (1223)*, „Trinitarium” 6 (1997), s. 163. „Przełożństwo jest służbą”; zob. J. W. Gogola, *Rady ewangeliczne. Teologia, praktyka, formacja*, Kraków 2003, s. 120-121.

⁹⁰ A. O. D'Errico, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 66; por. G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198-1998)*..., dz. cyt., s. 28.

⁹¹ Trudno zgodzić się wprost ze stwierdzeniem sformułowanym chociażby przez Anthonego D'Errico, „że obie reguły wyraźnie wymieniają trzy podstawowe śluby zakonne”; zob. tenże, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 65.

własności”. W regule zaś franciszkańskiej zatwierdzonej można przeczytać, że „życie braci mniejszych polega na zachowywaniu św. Ewangelii (...), przez życie w posłuszeństwie, bez własności i w czystości”⁹².

Trzy śluby zakonne stoją bezdyskusyjnie w centrum reguły trynitarzkiej i franciszkańskiej. Nie można jednak stwierdzić, że w regule trynitarzy, po raz pierwszy w dziejach monastycyzmu, śluby te połączone są w jednym zdaniu, umieszczonym na samym wstępie.

Triada ślubów czystości, posłuszeństwa i ubóstwa stanowi istotne podobieństwo znajdujące się w obu regułach⁹³. Franciszkańska reguła niezatwierdzona w pierwszej fazie swego powstania tę troistość przejmuje albo z tekstu reguły trynitarzy, albo za sprawą sugestii samego Innocentego III⁹⁴, który przecież musiał znać tę formułę z rejestru, w którym odnotowywano dokumenty wychodzące z kancelarii papieskiej⁹⁵. Być może papież przełożył całą frazę o ślubach z reguły trynitarzkiej do franciszkańskiej niezatwierdzonej, skoro w tej ostatniej są one podawane w takiej samej kolejności⁹⁶. Atanazy Matanic OFM punkty porównawcze obu reguł szereguje w kategoriach duchowych w optyce ubóstwa, apostołatu, pokory, miłosierdzia i pracy⁹⁷. Ogólnie rzecz biorąc, we franciszkańskiej regule widać wiele zapożyczeń trynitarzskich. Bezspornie tworzą one zręby reguły nowego rodzaju zakonu mendykantkiego.

Oprócz powiązań z regułą św. Benedykta i wiktorynami reguła trynitarzka ma pewne cechy wspólne z regułą joannitów i Szpitalników Świętego Ducha (duchaków), zwłaszcza tych drugich. Reguły te wymieniają śluby czystości, posłuszeństwa i ubóstwa⁹⁸. Duchacy korzystają zaś z niektórych przepisów reguły joannitów. Jednakże jedynie śluby zakonne trynitarzy dotyczą zakonników. W regule duchaków dotyczą one wszystkich braci

⁹² W języku łacińskim „*sub obedientia (...), in castitate et sine proprio vivant*” (RT 1 z 1198 r.); por. (RNF 1,1), „*scilicet vivere in obedientia, in castitate et sine proprio*”; por. (RF 1,1 z 1223 r.), „*vivendo in obedientia, sine proprio et in castitate*”. Już sama kolejność umieszczenia rad w tym wypadku jest inna, podczas gdy w regule niezatwierdzonej znajdują się one w tym samym miejscu co w trynitarzkiej; por. A. Romano, *S. Giovanni di Matha fondatore dell'Ordine della SS. Trinita*, Vicenza 1961, s. 155; O. Schmucki, *Die regel des Johannes von Matha und die regeln des Franziskus von Assisi...*, dz. cyt., s. 228; A. O. D'Erco, *The Trinitarians...*, dz. cyt., s. 65.

⁹³ G. Cipollone, *La Famiglia Trinitaria (1198-1998)*..., dz. cyt., s. 28.

⁹⁴ O. Schmucki, *Die regel des Johannes von Matha und die regeln des Franziskus von Assisi...*, dz. cyt., s. 228.

⁹⁵ Znajdujący się w Archiwum Watykańskim rejestr notuje jedynie 10% dokumentów Innocentego. Widocznie są to materiały najwyższej rangi i istotnego znaczenia. Jednak w sytuacji, gdy zakon trynitarzy nie posiada oryginału sporządzonego ręką samego Jana, jak również tekstu z zamieszczonymi poprawkami dodanymi za wskazaniem papieża przez biskupa Sully i opata kanoników regularnych św. Wiktora, tekst reguły zawarty w rejestrze Innocentego III przechowywany w Archiwum Watykańskim stanowi dla zakonu istotny dokument jego historii i tradycji, świadectwo jego początków ukonstytuowanych prawnie i kanonicznie.

⁹⁶ O. Schmucki, *Die regel des Johannes von Matha und die regeln des Franziskus von Assisi...*, dz. cyt., s. 228.

⁹⁷ A. G. Matanic, *Juan de Mata y Francisco de Asis Estudio comparativo...*, dz. cyt., s. 165-167.

⁹⁸ E. A. dal Pino, *Il „Propositum” di Giovanni de Matha...*, dz. cyt., s. 82-83.

i sióstr (mają oni także gałąź żeńską); u joannitów ponadto osób świeckich posługujących w ich szpitalach.

Reguła trynitarzy, jak dało się zauważyć, ma wiele cech i przymiotów wspólnych z innymi regułami. Jednakże zawiera ona także charakterystyczne cechy, nieznanne wcześniej, które wchodzi w dziedzictwo późniejszych zakonów, choćby franciszkanów.